

Дідушок Наталія Ярославівна,

завідувач сектору лабораторії криміналістичних та інженерно-технічних видів досліджень Науково-дослідного центру судової експертизи у сфері інформаційних технологій та інтелектуальної власності Міністерства юстиції України, бульвар Л. Українки, б. 26, офіс 401, м. Київ, 01133; didushok-n@meta.ua; +38 044 221 12 45, <https://orcid.org/0000-0003-4822-0830>

Сопіна Катерина Вячеславівна,

аспірантка філологічного факультету Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, майдан Свободи 4, Харків, 61022; kateryna.sopina@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8764-7418>

ЛІНГВІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА МОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Анотація. Упродовж другого десятиліття XXI століття й до нині міжнародне співробітництво науково-дослідних установ судових експертиз України є важливою складовою у спілкуванні між фахівцями-дослідниками з різних країн світу. Така співпраця відбувається не лише з ініціативи експертів, але й заохочується на законодавчому рівні. Це відбувається з метою сприяння виробленню єдиних підходів до проведення експертних досліджень, важливе місце серед яких, зокрема, посідає судова лінгвістична експертиза.

Звичайно ж мова у кожного народу (й відповідно в багатьох країнах) – своя, із власними специфічними рисами й структурно-семантичними особливостями. Однак перелік мовленнєвої діяльності людей, що лежить в основі різноманітних мовленнєвих злочинів, усюди практично однаковий. Для виявлення ознак таких злочинів із метою допомоги органам досудового слідства і суду й була створена судова лінгвістична експертиза (або залучалися фахівці-мовознавці) у різних країнах світу.

Для віднайдення шляхів покращення вітчизняної судово-експертної діяльності та відкриття нових потенційних напрямів досліджень авторами статті здійснений огляд особливостей розвитку й функціонування судової лінгвістичної експертизи в Україні, Німеччині, Польщі, Великобританії і США. Надані переліки основних питань, що вирішуються експертами-лінгвістами в означених країнах. Зроблений порівняльний аналіз експертних завдань і вказані проблемні аспекти, що виникають у експертів під час проведення авторознавчих і семантико-текстуальних досліджень.

На основі проведених порівнянь визначені перспективи розвитку нових лінгвістичних методів і напрямів досліджень в Україні.

Акцентується увага на необхідності поглиблення співпраці експертів-лінгвістів із різних країн світу.

Ключові слова: судова лінгвістична експертиза, авторознавчі дослідження, семантико-текстуальні дослідження, експерт-лінгвіст, мовленнєві злочини.

Didushok Nataliia Yaroslavivna,

Head of the Sector at the Laboratory in Criminalistics and Engineering and Technical Research of the Research Center for Forensic Science of Information Technologies and Intellectual Property of the Ministry of Justice of Ukraine, 26 L. Ukrainka Blvd. office 401, Kyiv, 01133; didushok-n@meta.ua; +38 044 221 12 45, <https://orcid.org/0000-0003-4822-0830>

Sopina Kateryna Viasheslavivna,

Postgraduate Student of the Faculty of Philology of V. N. Karazin Kharkiv National University, Maidan Svobody 4, Kharkiv, 61022; kateryna.sopina@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8764-7418>

LINGUISTIC EXPERTISE OF SPEECH IN UKRAINE AND ABROAD

Abstract. Throughout the second decade of the twenty-first century and to this day, international cooperation between forensic science institutions in Ukraine has been an important component of communication between researchers from around the world. Such cooperation takes place not only on the initiative of experts, but is also encouraged at the legislative level. This is done to promote the development of unified approaches to expert research, an important place among which, in particular, is forensic linguistics.

Of course, every nation (and, accordingly, many countries) has its own language, with its own specific features and structural and semantic peculiarities. However, the list of people's speech activities that underlie various speech crimes is practically the same everywhere. In order to identify signs of such crimes and assist pre-trial investigation and court authorities, forensic linguistic expertise was created (or linguists were involved) in different countries of the world.

In order to find ways to improve the national forensic activity and open up new potential areas of research, the authors of the article review the peculiarities of the development and functioning of forensic linguistic expertise in Ukraine, Germany, Poland, the United Kingdom and the United States. The authors provide a list of the main issues addressed by linguistic experts in these countries. A comparative analysis of expert tasks is made and the problematic aspects that arise for experts in the course of author studies and semantic and textual research are indicated.

On the basis of these comparisons, the prospects for the development of new linguistic methods and research areas in Ukraine are determined.

Attention is focused on the need to deepen cooperation between linguistic experts from different countries.

Key words: *forensic linguistic examination, authorship studies, semantic-textual research, expert linguist, speech crimes.*

Постановка проблеми. Міжнародне співробітництво науково-дослідних установ судових експертиз України останнім часом стає важливою ланкою в спілкуванні між фахівцями-дослідниками з різних країн світу.

Розвитку такого партнерства сприяють як ратифіковані Україною домовленості й конвенції Ради Європи, так і українське законодавство. Зокрема нормативно-правовими й законодавчими актами України передбачена можливість спільної діяльності державних судово-експертних установ із відповідними організаціями з інших країн. Наприклад, у розділі IV «Міжнародне співробітництво в галузі судової експертизи» Закону України «Про судову експертизу» розглядається порядок призначення і проведення судових експертиз за дорученням уповноваженої особи або органу іноземної держави, а також залучення для сумісного проведення експертиз спеціалістів інших держав; можливість міжнародної співпраці державних судово-експертних установ не тільки в практичній, а й у науковій сфері діяльності [1].

В умовах глобалізаційних тенденцій сучасного світу будь-яка національна судова експертиза не може існувати ізольовано, тобто тільки в межах окремої держави, оскільки не буде активно виконувати свої функції із забезпечення правоохоронної діяльності поза інтеграцією з міжнародною спільнотою. Натомість міжнародне співробітництво експертних установ сприяє обміну досвідом у вивченні й апробації сучасних досягнень науки і техніки, уникненню повторів у науково-методичному забезпеченні регіонального розподілу завдань між судово-експертними установами, створенню профільних експертних напрямів.

При цьому судово-експертна діяльність держав повинна відповідати національним прин-

ципам і міжнародним правовим і професійним стандартам. Висновок, складений експертами однієї держави, повинен мати силу доказів для судів іншої держави.

Про основні тенденції розвитку лінгвістичної експертизи в різних країнах писали такі українські дослідники, як-от: О. І. Горошко, Л. І. Шевченко, Д. Ю. Сизонов, Д. В. Дергач, Л. В. Ажнюк, С. Е. Захаріна й інші [2].

Метою цієї публікації є висвітлення парадигми розвитку судової лінгвістичної експертизи в Україні, а також у країнах Європи і в США, для з'ясування спільних і розбіжних аспектів між ними і виявлення перспективних напрямів діяльності для вітчизняної спільноти експертів-лінгвістів.

Виклад основного матеріалу. Уперше в Україні про судову експертизу писемного мовлення щодо встановлення автора тексту документа заговорив Л. Ю. Ароцкер [3]. Продовжив дослідження цієї проблематики, а саме теорії ідентифікації автора документа, С. М. Вул. Результати означених досліджень відображені в його кандидатській дисертації [4]. В інших роботах цього науковця розглядалися й питання вирішення діагностичних завдань, що в подальшому набули розвитку в дослідженнях науковців – Т. В. Гомон, О. І. Горошко, Л. В. Свиридової [5–7].

З розвитком інформаційних технологій XXI століття поставило нові завдання перед дослідженням писемного мовлення. В Україні почали активно обговорювати доцільність аналізу смислових аспектів у межах експертизи, адже тексти перестали сприйматися виключно як продукт мовленнєвої діяльності певного автора. Однак до 2014 р. такі дослідження проводилися в межах судової авторознавчої експертизи. У 2015 р. вид експертизи був перейменований на лінгвістичну експертизу мовлення, яка

в свою чергу включає в себе такі підвиди, як авторознавча експертиза й семантико-текстуальна експертиза писемного й усного (за текстовими відтвореннями) мовлення. У межах авторознавчих досліджень вирішуються питання, пов'язані із з'ясуванням інформації про автора тексту (описані вище), у той час як семантико-текстуальні дослідження передбачають вивчення смислових і структурних особливостей текстів (інформаційних повідомлень) з метою встановлення їхнього об'єктивного змісту, мовленнєвої мети, наявності закликів, погроз тощо.

За кордоном лінгвістичні дослідження розвивалися поступово. Історія виникнення лінгвістичної експертизи в Німеччині пов'язана з розслідуванням у справі Фракції Червоної Армії (RAF) в 1970-х рр. Тоді слідчі органи сподівалися за допомогою аналізу тексту письмового визнання відповідальності за вчинений теракт (особливо в контексті викрадення Ганса-Мартіна Шлейєра) встановити авторів цього документа, а також з'ясувати відомості про можливих співучасників злочину. У 1980-х і 1990-х рр. німецькі філологи та лінгвісти залучалися як експерти до участі у великих кримінальних процесах, якими зацікавилися ЗМІ. З того часу лінгвістична експертиза стала популярною, особливо в справах, пов'язаних із шантажем або перевіркою свідчень. Найчастіше в Німеччині до експертів-лінгвістів звертаються з питань встановлення соціально-біографічних характеристик анонімного автора або для встановлення автора групи текстів. У першому випадку питання полягає у виявленні будь-яких соціально-біографічних відомостей про особу, яка склала текст (як то походження, соціальний статус, освіта, вік і т. ін.). У другому випадку проводиться порівняльний аналіз кількох текстів [8].

Останнім часом у зв'язку з міграційною політикою Німеччини дедалі більшого поширення набувають експертизи щодо встановлення регіону або країни походження особи. Водночас необхідно зазначити, що експерти-лінгвісти встановлюють це не тільки під час судового розгляду, а й також допомагають міграційним службам у тих випадках, коли біженець подає заявку на надання йому права перебувати на території Німеччини і при цьому не може (або з якої-небудь причини не хоче) вказати країну свого походження, зазначається в дослідженні М. М. Мушиніної [9].

Дослідницею також вказує, що найчастіше судді в Німеччині замість призначення лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи надають перевагу самостійно приймати рішення

в справах, прирівнюючи власний високий рівень володіння рідною мовою до здатності оцінити комунікативну ситуацію як фахівець-лінгвіст [9]. Водночас Е. Фоббе (E. Fobbe) зазначає, якщо виникає проблема спірної інтерпретації і суд не може встановити значення слова або тексту, у таких випадках залучається експерт-лінгвіст (це може стосуватися різних сфер, наприклад, тлумачення положень правового договору, порушення у сфері відповідальності за продукт або звинувачення в недобросовісній конкуренції) [8].

До сфери діяльності німецьких експертів-лінгвістів належать також інші види експертиз, пов'язані з дослідженням продуктів мовленнєвої діяльності людини, як-то: експертизи зі встановлення оригінальності комерційних знаків із дослідження ступеня змішаності протиставлюваних понять, фоноскопичні й почеркознавчі експертизи тощо [9].

У Польщі лінгвісти, активно співпрацюючи з органами поліції, описують комунікативні ситуації, характерні для поліцейського дискурсу, а також розробляють інструменти для підвищення якості й оптимізації процесу спілкування в цьому середовищі. Треба підкреслити, що сфера використання лінгвістичного аналізу в судовій лінгвістиці не обмежується виявленням автора тексту, експерти-лінгвісти також визначають наміри адресанта повідомлення за допомогою семантичних і прагматичних інтерпретацій значень мовних одиниць [9].

Крім того, експерти-лінгвісти в Польщі також займаються:

1) перевіркою текстів на конфіденційність інформації, відповідаючи на питання про те, чи містить певний текст закодований зміст, що має стосунок до злочинної діяльності, наприклад, незаконного обігу наркотиків;

2) аналізом ідентичності словесних знаків у справах, що стосуються перевірки можливості диференціації товарних знаків і порушення їхнього захисту;

3) вивченням рекламних текстів із метою визначення того, чи вводять вони в оману споживачів і чи порушують вони колективні права споживачів за допомогою використання мовних засобів переконування в тому, що суперечать фактичному стану справ. Прикладом такої експертизи може бути дослідження Маргарити Гебки-Волак (Małgorzata Gębka-Wolak), яка проаналізувала 98 типів SMS-повідомлень, відправлених користувачам мобільного телефонного зв'язку в мережі «Orange» в межах аудіо-текстової лотереї: «BMW od Orange Druga Edycja».

Причиною дослідження стала різна інтерпретація SMS-контенту. За даними Управління із захисту конкуренції і прав споживачів, компанія-організатор вводила в оману реципієнтів, вселяючи в них за допомогою текстових повідомлень впевненість у виграші, у той час, на думку провідної компанії «Internetq Poland», тексти SMS-повідомлень не обіцяли неодмінного виграшу кожному з отримувачів [10]. У процесі проведених лінгвістичних досліджень було встановлено, що в зазначених текстах містилася інформація про ймовірність отримання призу, що може сприйматися одержувачами як головна підстава для проведення лотереї, яка передбачає можливість виграшу лише кількома переможцями. Окрім того, було визнано, що досліджувані повідомлення є прикладом посиленних переконувальних мовленнєвих дій, але вони не є маніпулятивними за своїм характером.

Говорячи про експертизу в Польщі, зазначимо, що дослідницька та експертна діяльність стосуються двох основних блоків питань: 1) аналіз спілкування між громадянами та представниками правоохоронних органів, а також спілкування між співробітниками цих установ, 2) дослідження усних і письмових повідомлень із метою встановлення їхнього авторства, об'єктивного змісту і мовленнєвої спрямованості (намірів адресантів) [10].

У Польщі, як і в Україні, відбувається поділ на експертизу писемного та усного мовлення, де усне мовлення є об'єктом дослідження експертів-фоноскопистів. Цікаво, що до експертизи писемного мовлення включена також і почеркознавча експертиза, яку в Україні проводять фахівці в галузі дослідження почерку та підписів. Залучення експертів-лінгвістів у польському судочинстві, як і в німецькому, також не є нормою. Так, авторка статті «*Językoznawstwo sądowe w Polsce. Obszary zainteresowania i zastosowanie*» [8] наводить цитату з рішення Верховного суду Польщі від 29.11.2016, де відмова від призначення фахової експертизи мотивується тим, що лінгвісти мають занадто високий рівень знання мови, котрий значно перевищує відповідний рівень середньостатистичної особи, орієнтований на яку, суддям треба надавати оцінку мовленнєвому феномену, що перевіряється.

У Великобританії судова лінгвістика набула офіційного визнання 1968 року, після того, як побачила світ праця лінгвіста на прізвище Свартвік (Svartvic), який, проаналізувавши зізнання Тімоті Джона Еванса, страченого за вбивство своєї вагітної дружини і малолітньої доньки, дійшов висновку, що Еванс не був авто-

ром цього зізнання, оскільки дві заяви, зроблені і різних поліцейських відділках, характеризуються різним стилем письма [11; 12]. Однак цей випадок не є дослідженням із встановлення автора тексту, адже його важливість полягає в новаторській технології Свартвіка – аналізуванні текстуальних змін, і в тому, що він дав ім'я новій галузі науки – судова лінгвістика. Декілька років потому Малкольм Култард (Malcolm Coulthard) зробив неперевершене дослідження заяви Дерека Бентлі, який, як і Еванс, був повішений у 1929 році. Дослідження Култарда зіграло вирішальну роль у посмертному виправдовуванні Дерека Бентлі. Однак, якщо в дослідженні Свартвіка застосовувалися методи описової статистики, то Култард, використовував загально-лінгвістичний аналіз і назвав свій підхід судово-дискурсним, який можна розглядати як комбінацію підходів до проблеми з точки зору різних лінгвістичних галузей знань, включно з теорією мовленнєвих актів, корпусну лінгвістику, стиль письма і навіть психолінгвістику [12].

Також Малкольму Култарду належить теорія виділення трьох основних напрямів судових лінгвістичних досліджень, а саме: а) аналіз мови правових текстів; б) аналіз усного мовлення в правовому процесі; в) залучення лінгвіста як експерта. Перший вид досліджень передбачає з'ясування того, чи зрозуміла особа, яку затримали, свої права і чи роз'яснені їй ці права, а також чи зрозуміли присяжні зачитані для них суддею інструкції щодо прийняття рішення за наданими під час судових засідань свідченнями. Другий полягає в тому, що в межах усного мовлення правового процесу виділяють такі аспекти співпраці з судовими лінгвістами, як робота з перекладачем і спілкування з вразливими свідками, особливо з дітьми. Згідно з третім напрямом мовознавчих досліджень, лінгвісти як експерти залучаються для аналізу назв торговельних марок, а також для встановлення соціально-біографічних характеристик анонімного автора тексту, зокрема визначення індивідуального авторського стилю, і для ідентифікації автора тексту чи повідомлення та визначення плагіату, зосібна і плагіату під час перекладу текстів. Окрім того, лінгвісти залучаються для встановлення рідної мови біженців, які прагнуть отримати притулок у країнах Європи та США [13].

За Л. Соланом (Solan L.) і П. Тірсмою (Tiersma P.) необхідність у залученні фахівців у галузі судової лінгвістики в США виникає під час вирішення спорів стосовно назв торговельних марок; мовних непорозумінь у зв'язку

з володінням різними діалектами (зокрема експерти залучаються для тлумачення так званої «нестандартної американської англійської мови»), тлумачення правових документів, з'ясування змісту постанов, заповітів і контрактів, ідентифікації автора та мовця, встановлення здатності присяжних розуміти інструкції суддів або спроможності затриманого розуміти правило Міранди (оголошення про права й обов'язки затриманої поліцією особи), а також для ідентифікації почерку [14, с. 225–230]. Поряд із цим фахівці-лінгвісти залучаються для проведення дискурс-аналізу – тлумачення об'єктивного змісту, комунікативної спрямованості й інших структурно-семантичних особливостей мовленнєвих повідомлень (переважно за усним мовленням) [14, с. 233, 234].

Також автори зазначають, що суди в США не надто охоче залучають спеціалістів у галузі судової лінгвістики до вирішення означених питань, оскільки вважають себе та журі присяжних достатньо компетентними, а висновки експертів не надто переконливими [14; с. 221].

Порівнюючи лінгвістичну експертизу в Україні і в західних країнах, треба зазначити, що у всіх проаналізованих країнах експерти-лінгвісти насамперед вирішують питання щодо авторства тексту, зокрема можуть визначити, чи є певна особа автором тексту.

А в разі, якщо автор невідомий, то експерти можуть встановити:

- освітній рівень автора;
- досвід складання текстів;
- рівень володіння рідною мовою;
- сферу діяльності або особливі знання;
- походження автора, діалектні особливості його мовлення;
- чи перекручував автор навмисно навички свого писемного мовлення.

Проблемним аспектом у вирішенні авторознавчих завдань залишається малий обсяг фактичного і / або порівняльного матеріалу. Крім того, у зв'язку з комп'ютеризацією орфографічні та пунктуаційні помилки в текстах коригуються спеціальними програмами, що ускладнює дослідження. Однак експерт-лінгвіст, спираючись на зміст тексту, на аналіз стилю (підбір слів, синтаксис, особливості написання окремих слів, авторські знаки пунктуації), оформлення тексту, актуальне членування, а також на загальне враження від тексту, може дійти певних висновків, відповівши на поставлені питання.

Також експертами-лінгвістами в Україні і в країнах Європи та США до уваги беруться питання, що стосуються смислових і структур-

них аспектів мовленнєвих повідомлень, зокрема вирішуються завдання щодо встановлення:

- значення слова, словосполучення, фрази;
- об'єктивного змісту речення, тексту, групи текстів;
- висловлювань, виражених у формі закликів до певних дій;
- наявності інформації позитивного або негативного характеру про конкретну фізичну або юридичну особу;
- висловлювань образливого характеру щодо певної особи;
- структури висловлювань у формі фактичного твердження або оцінного судження і т. ін.

Проблемним моментом під час проведення семантико-текстуальних досліджень є фрагментарний характер об'єктів дослідження, а також виривання висловлювань із контексту, що, безсумнівно, ускладнює проведення аналізу і відповідно знижує достовірність наданих висновків. Деякі види досліджень також вимагають застосування довідкового матеріалу. Його відсутність або поверховість можуть навіть зробити неможливим проведення експертизи.

Перспективним для розвитку в Україні (на прикладі країн Заходу) є застосування можливостей корпусної лінгвістики для вирішення як авторознавчих, так і семантико-текстуальних завдань. Наприклад, у Німеччині активно використовуються програми типу «Software AntConc» або «Wordsmith Tools» для лінгвістичного аналізу текстів. У Польщі цікавою знаходимо розробку Моніки Засько-Зелінської (Monika Zaśko-Zielińska), яка займалася темою суїцидальної смерті. На основі порівняльного аналізу трьох видів передсмертних записок, а саме – справжніх (614 текстів за 1999–2008 рр.), змодельованих (79 текстів з експерименту) і фальшивих (117 текстів), дослідниця склала лінгвістичні показники достовірності передсмертних записок (листів). Це так само стало основою для розробки програмного продукту під назвою «Cinderella», який дозволив автоматично перевіряти гіпотезу про справжність (автентичність) передсмертної записки [10].

До того ж наприкінці 2016 року база даних ІТ-інструментів для вивчення мов була доповнена додатковими програмами, що використовуються в стилеметрії (прикладна філологічна дисципліна, яка займається вимірюванням стильових характеристик із метою систематизації та впорядкування текстів та їхніх частин) і в статистиці. Однією з таких програм є «Corpusomat». Вона дає змогу лінгвістові підготувати свою власну анотовану добірку проблемних текстів,

у якій потім можна знаходити граматичну, стилістичну й статистичну інформацію, необхідну для проведення лінгвістичних експертиз [8]. Також дуже багатобічним є питання автоматичного підтвердження вживання конкретних (сталіх) висловів у заданий час із використанням інструменту повторного дослідження, підготовленої групою співробітників з Інституту лінгвістики і лабораторії інформаційних систем Університету Адама Міцкевича. Після пошуку матеріалу можна, наприклад, перевірити, як характеристики людей змінилися за ці роки, а також їх приналежність до польських реєстрів [9].

На окрему увагу заслуговує аналіз питання щодо оцінки висновку експерта-лінгвіста в суді. Як зазначалося вище, у країнах Європи і в США судді не часто призначають лінгвістичну (зокрема семантико-текстуальну) експертизу, оскільки вважають її результати або не досить переконливими, або оцінюють залучення фахівців-лінгвістів як зайве, оскільки впевнені, що самі володіють мовою на достатньому рівні для того, аби дійти висновку щодо проблемного мовного феномену, який перебуває на їхньому розгляді. На нашу думку, означені проблеми пов'язані насамперед із тим, що й у Німеччині, й у Великобританії, і в США до проведення лінгвістичних експертиз залучаються окремі фахівці, які мають, безсумнівно, високу кваліфікацію в галузі мовознавчих наук, однак не належать до будь-яких державних спеціалізованих експертних установ.

В Україні ситуація зовсім інша, оскільки лінгвістичні експертизи проводяться атестованими судовими експертами, які є працівниками спеціалізованих державних установ, де розробляються спеціальні методи і методики проведення таких експертиз з урахуванням нагальних потреб судочинства. Тому лінгвістична експертиза в Україні досить часто призначається суддями й оцінюється ними як одне з основних джерел доказів у справах щодо закликів, погроз, захисту честі, гідності та ділової репутації, а також у багатьох інших випадках розслідування мовленнєвих злочинів або вирішення господарських і цивільних спорів.

Висновки. Отже, описані вище особливості розвитку й функціонування судової лінгвістичної експертизи в Україні та в західних країнах мають свої переваги й недоліки, що свідчать про необхідність розширення меж міжнародного співробітництва експертів-лінгвістів із Заходу на Схід і навпаки, з метою поглиблення й удосконалення означеного виду експертної діяльності за допомогою нових методів і методик

вирішення лінгвістичних завдань, які ставлять перед експертною спільнотою нагальні потреби судочинства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038а-ХІІ : станом на 01 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 28.02.2023).
2. Шевченко Л. І., Сизонов Д. Ю. Лінгвістична експертиза : підручник. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2021. 244 с. URL: https://www.academia.edu/49424470/Лінгвістична_експертиза_підручник_Л_І_Шевченко_Д_Ю_Сизонов_за_ред_Л_І_Шевченко_Київ_ВПЦ_Київський_університет_2021_244_с (дата звернення: 28.02.2023).
3. Ароцкер Л. Е., Войнов В. К. Об использовании лингвистической статистики для установления автора анонимного текста. *Криминалистика и судебная экспертиза*. 1966. Вып. 3. С. 141–151.
4. Вул С. М. Теоретические и методические вопросы криминалистического исследования письменной речи : методическое пособие. Москва, 1977. 109 с.
5. Гомон Т. В. К вопросу о возможностях судебно-автороведческого исследования текстов с деформированной структурой. *Криминалистика и судебная экспертиза*. 1990. Вып. 40. С. 64–68.
6. Горошко Е. И. Судебно-автороведческая классификационная экспертиза: проблемы установления пола автора документа. *Теория и практика судебной экспертизы и криминалистики*. Харьков : Право, 2003. Вып. 3. URL: <http://www.textology.ru/article.aspx?aId=98> (дата звернення: 28.02.2023).
7. Свиридова Л. В. Судово-авторознавча класифікаційна експертиза українського писемного мовлення: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Харків : Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», 2012. 20 с.
8. Fobbe E. Aufgaben und Möglichkeiten der forensischen Linguistik. *SIAC-Journal. Praxis : Zeitschrift für Polizeiwissenschaft und polizeiliche*. 2013, 4. P. 4–15.
9. Мушнина М. М. Лингвистическая экспертиза в Германии. *Юрислингвистика*. 2019. Вып. 11. С. 33–38.
10. Gebka-Wolak M. Językoznawstwo sądowe w Polsce. *Obszary zainteresowania i zastosowanie*. URL: https://repozytorium.umk.pl/bitstream/handle/item/4935/Lingwistyka%20kryminalistyczna_Gebka_do%20druku.pdf?sequence=1 (дата звернення: 28.02.2023).
11. Ramezani F., Khosousi Sani A., Moghadam K. Forensic Linguistics in the Light of Crime Investigation. *Pertanika journals. Sjcial Sciences & Humanities*. 2016. Ed. 24(1). P. 375–384. URL: [http://www.pertanika.upm.edu.my/resources/files/Pertanika%20PAPERS/JSSH%20Vol.%2024%20\(1\)%20Mar.%202016/21%20JSSH-1246-2015.pdf](http://www.pertanika.upm.edu.my/resources/files/Pertanika%20PAPERS/JSSH%20Vol.%2024%20(1)%20Mar.%202016/21%20JSSH-1246-2015.pdf) (дата звернення: 28.02.2023).

12. Olsson J. Forensic Linguistics: an Introduction to Language Crime and the Law. *Continuum*. London. New York, 2004. 15 p.
13. Coulthard M. Forensic Linguistics: the application of language description in legal contexts. URL: <https://www.cairn.info/revue-langage-et-societe-2010-2-page-15.htm> (дата звернення: 28.02.2023).
14. Solan L., Tiersma P. The Linguist on the Witness Stand: Forensic Linguistics in American Courts. URL: <https://brooklynworks.brooklaw.edu/faculty> (дата звернення: 28.02.2023).

REFERENCES:

1. Pro sudovu ekspertyzu : Zakon Ukrainy vid 25.02.1994 r. № 4038a-KhII : stanom na 01 sich. 2023 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 28.02.2023).
2. Shevchenko L. I., Syzonov D. Yu. Lihvistychna ekspertyza: pidruchnyk. Kyiv: VPTs «Kyivskiy universytet», 2021. 244 s. URL: https://www.academia.edu/49424470/Лінгвістична_експертиза_підручник_Л_І_Шевченко_Д_Ю_Сизонов_за_ред_Л_І_Шевченко_Київ_ВПЦ_Київський_університет_2021_244_с (дата звернення: 28.02.2023).
3. Aroczer L. E., Vojnov V. K. Ob ispol'zovanii lingvističeskoj statistiki dlya ustanovleniya avtora anonimnogo teksta. *Kriminalistika i sudebnaya e'kspertiza*. 1966. Vy'p. 3. S. 141–151.
4. Vul S.M. Teoreticheskie i metodicheskie voprosy' kriminalisticheskogo issledovaniya pis'mennoj rechi : metodicheskoe posobie. Moskva, 1977. 109 s.
5. Gomon T. V. K voprosu o vozmozhnostyakh sudebno-avtorovedcheskogo issledovaniya tekstov s deformirovannoj strukturoj. *Kriminalistika i sudebnaya e'kspertiza*. 1990. Vy'p. 40. S. 64–68.
6. Goroshko E. I. Sudebno-avtorovedcheskaya klassifikacionnaya e'kspertiza: problemy' ustanovleniya pola avtora dokumenta. Teoriya i praktika sudebnoj e'kspertizy' i kriminalistiki. Khar'kov : Pravo, 2003. Vy'p. 3. URL: <http://www.textology.ru/article.aspx?aId=98> (дата звернення: 28.02.2023).
7. Svyrydova L. V. Sudovo-avtoroznavcha klasyfikatsiina ekspertyza ukrainskoho pysemnogo movlennia: avtoref. dys. na zdobuttia stupenia kand. yuryd. nauk : spets. 12.00.09 «Kryminalnyi protses ta kryminalistyka; sudova ekspertyza; operatyvno-rozshukova diialnist». Kharkiv : Natsionalnyi universytet «Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho», 2012. 20 s.
8. Fobbe E. Aufgaben und Möglichkeiten der forensischen Linguistik. *SIAK-Journal. Praxis: Zeitschrift für Polizeiwissenschaft und polizeiliche*. 2013, 4. P. 4–15.
9. Mushhinina M. M. Lingvisticheskaya e'kspertiza v Germanii. *Yurilingvistika*. 2019. Vy'p. 11. S. 33–38.
10. Gębka-Wolak M. Językoznawstwo sądowe w Polsce. Obszary zainteresowania i zastosowanie. URL: https://repozytorium.umk.pl/bitstream/handle/item/4935/Lingwistyka%20kryminalistyczna_Gebka_do%20druku.pdf?sequence=1 (дата звернення: 28.02.2023).
11. Ramezani F, Khosousi Sani A., Moghadam K. Forensic Linguistics in the Light of Crime Investigation. *Pertanika journals. Social Sciences & Humanities*. 2016. Ed. 24 (1). P. 375–384. URL: [http://www.pertanika.upm.edu.my/resources/files/Pertanika%20PAPERS/JSSH%20Vol.%2024%20\(1\)%20Mar.%202016/21%20JSSH-1246-2015.pdf](http://www.pertanika.upm.edu.my/resources/files/Pertanika%20PAPERS/JSSH%20Vol.%2024%20(1)%20Mar.%202016/21%20JSSH-1246-2015.pdf) (дата звернення: 28.02.2023).
12. Olsson J. Forensic Linguistics: an Introduction to Language Crime and the Law. *Continuum*. London. New York, 2004. 15 p.
13. Coulthard M. Forensic Linguistics: the application of language description in legal contexts. URL: <https://www.cairn.info/revue-langage-et-societe-2010-2-page-15.htm> (дата звернення: 28.02.2023).
14. Solan L., Tiersma P. The Linguist on the Witness Stand: Forensic Linguistics in American Courts. URL: <https://brooklynworks.brooklaw.edu/faculty> (дата звернення: 28.02.2023).